

USA:s professorer säger ifrån

En av det kalla krigets konsekvenser har varit att den akademiska friheten i USA, liksom under flera tidigare krisperioder, utsatts för angrepp som i åtskilliga fall varit framgångsrika. Enligt bestämmelser som antagits av statliga myndigheter eller — under påtryckning — av universiteten själva har de akademiska lärarna vid en rad högskolor avkrävt edliga försäkningar om sin demokratiska lojalitet; utskott, tillsatta av kongressen eller av delstatliga representationer, har genom undersökningar och förhör sökt fastställa om vederbörande tillhört eller tillhör kommunistpartiet eller andra "omstörtande" organisationer. Dessa metoder användes redan innan McCarthy och hans anhängare blev en makt i amerikansk politik, men de skärptes och utvidgades under inflytande av den högerextremistiska hetsen; sedan denna hets be-segrats eller åtminstone trängts tillbaka har övergreppen mot universiteten blivit sällsynta. De avskedanden som ägt rum har motiverats främst av att kommunistisk partitillhörighet eller kommunistiska sympatier fastställts samt av att den anklagade begagnat sin rätt enligt femte författningsändringen — som stadgar att ingen är skyldig att bära vittnesbörd mot sig själv — till att vägra svara på framställda frågor.

Antalet dylika avskedanden har varken absolut eller relativt varit stort, några tiotal av många tiotusental universitetslärare. Men de indirekta verkningarna har varit betydande. Lärarna har pressats till en förödmjukande undfallenhet och konformitet; den tendens till korrekthet och försiktighet som redan förut utmärkt en stor del av den väldiga amerikanska professorskåren har skärpts, till förfång för öppenhet och självständighet. Särskilt vid mindre högskolor och vid av delstaterna underhållna läroanstalter har dessa risker framträtt. De mest berömda universiteten, uppbyggda med privata medel — såsom Harvard, Yale, Princeton, Johns Hopkins, Columbia, Stanford, Chicago — har i regel inte utsatts för några påtryckningar eller med kraft värt sig mot påtryckningsförsöken.

Det har i detta läge varit påfallande att de amerikanska professorernas stora fackorganisation, American Association of University Professors, med omkring 40.000 medlemmar, inte tydligt och offentligt rea-

gerat. Medlemmar av föreningen har visserligen sagt ifrån, och föreningens kvartalstidskrift har innehållit klargörande artiklar, men organisationen som sådan har inte tagit upp saken i sin helhet och har inte generellt fördömt angreppen mot den akademiska friheten. Det är väl känt att denna tystnad berott på att många varit rädda för ett klart ställningstagande. Nu har äntligen en rejäl deklaration avgivits. En av föreningen i höstas tillsatt kommitté har i tidskriftens vårummer publicerat en ingående utredning om vad som skett vid ett antal högskolor och i samband därmed förordat en principförklaring; förslaget antogs vid årsmötet för ett par veckor sedan.

Kritiken av vad som skett är hård och ingående. Klander mot myndigheterna anföres i speciella fall, såsom i fråga om den beryktade lojalitetseden vid Kaliforniens statsuniversitet. De indirekta skadeverkningarna betonas med utomordentlig skärpa. Det finns risk för, säger man bland annat, att övergreppen minskar möjligheten att er-hålla kvalificerade universitetslärare. "Inte bara de brutala fallen av ofobogade avskedanden, utan också anhopningen av förödmjukande eder och undersökningar av lojalitet och åskådning gör det akademiska yrket mindre värdigt än det en gång var som mål för intelligenta och fint kännande unga män och kvinnor." Vid flertalet högskolor är visserligen forskningen och undervisningen effektiv och principiellt fri, men "outtalade begränsningar" gör sig gällande. En reaktion mot

reaktionen har framträtt, men ännu är inte den akademiska frihetens seger fullständig. Mer än någonsin behövs denna frihet som förutsättning för självständig analys och ohämmad kritik av det egna landets förhållanden och politik.

I deklarationens försök att definiera vad akademisk frihet är finns åtskilligt av konkretion och ställningstagande till aktuella problem. Man avvisar metoden att begära försäkningar om anslutning eller icke-anslutning till "omstörtande" organisationer samt undersökningar av personer utan att de på goda skäl kan misstänkas för mot lagen eller yrkesnormerna stridande uppträdande. En lärare som överbevisas om att med ohederliga medel påverka studenterna i "omstörtande" riktning skall kunna avskedas, men inte endast därför att han är kommunist. "Avskedande är berättigat blott vid bevisning om oduglighet att undervisa på grund av inkompetens, brist på vetenskaplig objektivitet eller integritet, allvarligt missbruk av lärarställningen eller av den akademiska prestige, grova personliga förselser eller medvetet deltagande i en mot styrelsen riktad sammansvärjning." Självfallet bör inte en lärare kunna avskedas därför att han under återopande av den femte författningsändringen vägrar att ingå i svaromål. Det finns vaga formuleringar i denna deklaration, men att den tar avstånd just från de åtgärder och den praxis som under senare år hotat den akademiska friheten i USA är med all tydlighet markerat.

Den professorliga protesten och förklaringen har livligt uppmärksamats och fått instämmanden i den auktoritativa press som dess bättre systematiskt bekämpat de frihetsfientliga tendenserna. Att professorerna sagt ifrån är inte mindre glädjande därför att deras öppenhet och aggressivitet tyder på insikt om den reaktionära rörelsens tillbakagång i amerikansk opinion.